

STV2110, 2020**Sensorveiledning**

Oppgave 1

Ytringsfrihet og hatretorikk

Sammenlign følgende to overordnede tilnærminger til ytringsfrihet og hatretorikk: den liberale posisjonen og det tilhørende liberale argumentet ('the liberal argument') og skadeposisjonen og det tilhørende skadeargumentet ('the harm argument' eller 'the balance of harms argument'). Bør det finnes lovgivning som forbyr visse former for hatretorikk? Begrunn svaret.

Du kan gjerne henvise til argumentasjon fra pensum og fra forelesning når du begrunner svaret.

Sensorveiledning (Magnus Hoel)

Jeg deler sensorveiledningen i to. Først redegjør jeg for noen overordnede betraktninger om eksamensoppgaven, og hvordan den skal vurderes. Deretter redegjør jeg for hva som må være en del av eksamensoppgaven, før jeg skisserer noen ulike måter kandidaten kan forsøke å besvare det avsluttende åpne spørsmålet.

Eksamensoppgaven tester kandidaten i at hun har forstått vesentlige deler av litteraturen om hatretorikk og ytringsfrihet. Størsteparten av litteraturen er på engelsk, kandidaten bør derfor ikke straffes om hun benytter seg av engelske begreper og uttrykk. Kandidaten kan gjerne gå rett på sak, men skal selvsagt ikke straffes om hun har med en innledning og/eller avslutning. Oppgaven er todelt. Først bør kandidaten være i stand til å gjengi og sammenligne de to overordnede tilnærmingene til ytringsfrihet og hatretorikk: den liberale posisjonen og skadeposisjonen. Etter kandidaten har gjort dette, står hun friere til å ta opp deler av pensum som hun selv måtte ønske, når hun besvarer hovedspørsmålet. Kandidaten må besvare begge deloppgavene for å få toppkarakter.

I forelesningene har jeg vært veldig opptatt av at studentene bør huske på det såkalte barmhjertighetsprinsippet ('the principle of charity') når hun presenterer meningsmotstanderens argumentasjon. Idealet er at meningsmotstanderen skal kunne kjenne seg igjen i argumentasjonen. Det er vanskelig å følge barmhjertighetsprinsippet, så vi kan ikke ha altfor høye forventninger til kandidaten, men kandidaten bør være i stand til å presentere argumentasjonen hun ikke støtter på en forholdsvis god måte.

Kandidaten bør belønnes om argumentasjonen hennes har en god struktur, om den er logisk, og om den er stringent.

Jeg skal nå gå gjennom hva studenten skal og kan svare for å få en god karakter. Det jeg kommer til å gå gjennom nå bærer preg av at første og siste del av eksamensoppgaven er ganske forskjellige. I den første delen (sammenligningsdelen) er det elementer studenten bør ha med for å ha gitt et godt svar. Når studenten skal besvare spørsmålet om det bør finnes hatytringslovgivning kan studenten i prinsippet trekke inn argumentasjon utenfor pensum og forelesning. Sensor står derfor friere her til å vurdere om argumentasjonen er god. Eksamensoppgaven poengterer riktignok at studenten kan henvise til argumentasjon fra pensum og forelesning. Jeg skal derfor skissere kort argumentasjon studentene trolig vil trekke frem.

(1)

Spørsmål: *Sammenlign følgende to overordnede tilnærminger til ytringsfrihet og hatretorikk: Den liberale posisjonen og det tilhørende liberale argumentet ('the liberal argument'), og skadeposisjonen og dets tilhørende skadeargument ('the harm argument' eller 'the balance of harms argument').*

Svar: Den liberale posisjonen er skeptisk til lovgivning som regulerer ytringer, inkludert hatytringslovgivning. Teoretikere innenfor den liberale posisjonen vil typisk vektlegge skillet mellom handling og ytring sterkt. Kun ytringer med en tydelig og direkte skadevirkning kan være gjenstand for ytringsregulerende lovgivning, som f. eks. drapstrusler. Lars Svendsen nevnes eksplisitt som en teoretiker innenfor den liberale posisjonen i pensum. Jeg vil også plassere Ronald Dworkin, C. Edwin Baker og (noe mer tvilsomt) John Stuart Mill innenfor den liberale posisjonen.

Teoretikere innenfor skadeposisjonen er tilhengere av hatytringslovgivning. Teoretikerne innenfor denne posisjonen mener gjerne at den analytiske og etiske distinksjonen mellom handling og ytring overdrives av liberalere. Tilhengerne av skadeargumentet er åpne for at også ytringer som ikke har en tydelig og direkte skadevirkning kan være gjenstand for ytringsregulerende lovgivning. I pensum nevnes Arne Johan Vetlesen, Sindre Bangstad og Jeremy Waldron som teoretikere innenfor skadeposisjonen.

(2)

Spørsmål: *Bør det finnes lovgivning som forbyr visse former for hatretorikk? Begrunn svaret. Du kan gjerne henvise til argumentasjon fra pensum og fra forelesning når du begrunner svaret.*

Svar: Det er naturlig (på grensen til nødvendig) å definere begrepet hatretorikk. Dette er gjerne noe kandidaten bør gjøre ganske tidlig. Merk at jeg har brukt betegnelsene 'hatretorikk' og 'hatytringer' som synonymmer. Dette er trolig derfor noe studentene vil gjøre. Dette er essensen av hatretorikkbegrepet: Det er sterkt negative ord rettet mot en person på bakgrunn av personens gruppekjenntegn, eventuelt så er det sterkt negative ord rettet mot en gruppe. For at negative ord skal kvalifiseres som hatretorikk må det altså ta tak i en gruppe. Grupper som gjerne nevnes i akademiske hatytringsdefinisjoner og i ulike lands hatytringslovgivning er: Etniske grupper, nasjonale grupper, seksuelle minoriteter, tros- og livssynsgrupper, kjønn, kjønnsuttrykk og mennesker med funksjonsnedsettelse. Det finnes også mer kontroversielle forslag til grupper som bør vernes, som f. eks. arbeiderklassen og overvektige. Noen studenter vil trolig stoppe ved selve hatytringsbegrepet, og poengtere stridsspørsmål tilknyttet begrepet.

Kandidaten kan angripe spørsmålet om det bør finnes hatytringslovgivning på ulike måter. Hun kan ta utgangspunkt i de to nevnte overordnede posisjonene, og utbrodere disse. Vetlesen og Bangstad har en egen artikkel på pensum. Studenten kan presentere disses argumenter, og vurdere dem. Vetlesen og Bangstad er bekymret for at hatretorikk skal bane veien for ekstremisme, som igjen kan føre til diskriminering, vold og terror. De er opptatt av at ytringsfrihet er én av mange viktige rettigheter, og derfor må balanseres mot andre rettigheter. De ser en tendens i vår tid hvor retten til ytringsfrihet blir fremstilt som den primære rettigheten.

En annen måte å angripe spørsmålet på er å ta tak i en eller flere av de fire innvendingene til hatytringslovgivning som jeg redegjorde for i forelesningen. Jeg skal kort nevne disse fire innvendingene her: 1. Nedkjølingsinnvendingen, dette er et argument som er skeptisk til hatytringslovgivning fordi man tenker seg at slik lovgivning vil ha en nedkjølende effekt på ytringer som bør kunne ytres. F. eks. så kan en innvandringskritisk person være usikker på om hennes meninger kan regnes som hatytringer, og dermed avstå fra debatten for å være på den sikre siden, selv om meningene er langt fra hatytringer.

2. Renselsesargumentet/trollet sprekker i sola. Ideen er at f. eks. rasistiske hatytringer lett vil bli avslørt som intellektuelt og/eller etisk uholdbare om de blir presentert i den offentlige samtalen. Hatytringslovgivning blir dermed et hinder for kampen mot rasisme (og annet menneskehat).

3. Trykkokerargumentet: Dersom rasister og tilhengere av annen form for menneskehat ikke får mulighet til å ytre sin rasisme og menneskehat vil de heller ty til vold og drap. Hatytringer har en slags ventilfunksjon.

4. Vaghetsinnvendingen: Begrepet hatytring/hatretorikk vil alltid være så vagt og vanskelig å definere at det ikke er egnet som et begrep i rettssystemet.

Kandidaten kan også nevne Ronald Dworkins argument mot hatytringslovgivning. Jeg skal gjengi argumentasjonen veldig kort: Han er opptatt av at man i et demokrati både må ha muligheten til å stemme, men også ha en stemme (i betydningen å kunne ytre seg). Dworkin starter med et utgangspunkt som tilhengere av hatytringslovgivning typisk er enige med han i. Dworkin mener vi må få plass på plass lovgivning mot vold og diskriminering av utsatte minoriteter. For at anti-diskrimineringslovgivningen skal være legitim så må rasistene (og tilhengere av andre former for menneskehat) ha hatt muligheten ikke bare til å stemme ned lovforslaget om innføring av anti-diskrimineringslovgiving, de må også ha hatt muligheten til å ytre seg om det. Hatytringslovgivning kommer i veien for denne muligheten til å ytre seg om slik lovgivning.

Merk at kandidaten også kan skrive en glimrende oppgave uten å være innom disse poengene. Sensor står fritt til å vurdere argumentasjonens gyldighet og holdbarhet i tilfeller hvor kandidaten presenterer noe annet enn (eller utbroderer) argumenter som har blitt nevnt her.

Oppgave 2

Hobbes og Nietzsche

Oppgaven har tre spørsmål. Alle tre skal besvares. Svarene trenger ikke være like lange.

(i) Det epistemologiske spørsmålet.

Hobbes mener at mennesker som befinner seg i «naturtilstanden», lever på randen av krig:

... during the time men live without a common Power to keep them all in awe, they are in that condition which is called Warre; and such a warre, as is of every man, against every man.

Kall dette *Hobbes' sosiologiske tese*.

Nietzsche mener at det har funnet sted en «slaveoppstand i moralen ... som har en totusenårig historie bak seg». Kall dette *Nietzsches historiske tese*.

Sammenlign måten de to tesene begrunnes på.

(ii) Det psykologiske spørsmålet.

Hvilke psykologiske antagelser ligger bak henholdsvis Hobbes' sosiologiske tese og Nietzsches historiske tese?

(iii) Det metafysiske spørsmålet.

Spiller metafysiske antagelser noen rolle for henholdsvis Hobbes' forståelse av samfunnsliv og Nietzsches forståelse av historie?

Sensorveiledning (Raino Malnes)

Ad (i)

Hobbes' begrunnelse går kort fortalt ut på at (a) mennesker har visse mentale egenskaper – de tenker og handler på en viss måte – og (b) når de befinner seg i en tilstand som har visse strukturelle trekk – en «naturlig tilstand», det vil si et samfunn uten statsmakt – så vil voldsbruk når som helst kunne inntreffe. For å begrunne (a), fører Hobbes et resonnement som går ut på å generalisere på grunnlag av introspeksjon. Han bruker sitt eget sinn som prototyp og går ut fra at mennesker i det store og hele ligner hverandre med hensyn til mental beskaffenhet. For å begrunne (b), fører han et situasjonslogisk resonnement: Gitt at mennesker har de og de egenskapene, hvordan vil de forholde seg til hverandre, hvis de lever sammen under de og de omstendighetene – nærmere bestemt: i «naturlig tilstanden»? Han kaller dette resonnementet «an inference from the passions». Han slutter seg til hvordan det sosiale livet vil være, med utgangspunkt i premisser som dreier seg om menneskers «lidenskaper», som er hans betegnelse på konative holdninger.

Nietzsche begrunner sin tese ved hjelp av et empirisk resonnement. Han begynner med belegg, som består i visse etymologiske observasjoner: data som har å gjøre med (a) betydningen som ble tillagt normative ord som «god» og «dårlig» for lenge siden (i Oldtiden), og (b) betydningen som tillegges de samme ordene i moderne tid. Han finner at ordene har skiftet betydning på en gjennomgripende måte. Så fører han et abduktivt resonnement. Han slutter seg til det det har funnet sted et «slaveopprør» i moralen, fordi dette er den beste forklaringen på at ordene har skiftet betydning på den gjennomgripende måten.¹

¹ Nietzsche skriver: «Jeg fant ut ... at «fornem», «edel» i standssammenheng, overalt er grunnbegrepet som «godt» ... utvikler seg fra. Det er en utvikling som alltid løper parallelt med den andre utviklingen, hvor «enkel», «pøbelaktig» og «nedrig» til syvende og sist går over til begrepet «dårlig». Det mest talende eksemplet på den andre utviklingen er det tyske ord «schlecht» [dårlig] selv; det er identisk med ordet «schlicht» [likefrem] – og betegnet den likefremme, den enkle mann ... i motsetning til den fornemme mann» (1, 4, 21). Begrunnelsen har tre deler: (i) Belegg for at det «gode» var opprinnelig det som mennesker av høy rang – overklassen i det gamle standssamfunnet – anså for å være godt. (ii) Belegg for at det «gode» i dag er det «gode» det som «medlidenhetsmoralen», det vil si «den altruistiske bedømmelsesmåten», stempler som god. (iii) En abduktiv slutning til den beste forklaringen på at «god» ikke lenger står for «fornem», men «uegennyttig», er herkomsthypotesen.

Nietzsche har også en teori om hvordan dette slaveopprør kom i stand, men denne teorien strengt tatt ikke for å begrunne den historiske tese. (Det er derimot relevant for det tredje spørsmålet i eksamensoppgaven.)

Ad (ii).

Hobbes har en psykologisk teori som går ut på at menneskelig motivasjon er mangfoldig, men likevel dominert av visse lidenskaper. Mennesker har materielle begjær, og de engster seg for hvorvidt de ville kunne tilfredsstille sine begjær på lang sikt, ikke bare her og nå. Mennesker er forfengelige; de trakter etter anerkjennelse, og de tar lett på vei (på en voldsom måte) når noen viser tegn til å ringeakte dem. Mennesker er dessuten mistenksomme. Når de ikke er trygge på andres motiver, tenker de gjerne at det verste som kan være tilfellet, er tilfellet. Disse to trekkene ved menneskers måte å tenke på, gjør dem oppsatt på å skaffe seg makt, for å kunne sikre sin materielle utkomme og forsvare sin ære.

Nietzsche mener at alle mennesker har – eller snarer er – «vilje til makt». Han skriver: «Ethvert dyr ... streber instinktivt etter de optimalt gunstige betingelser som det helt og fullt kan utfolde sin kraft og oppnå et maksimum i sin maktfølelse under». At dette er tilfellet, henger angivelig sammen med et generelt trekk ved naturen. Det er ikke, slik «dagens herskende instinkt og tidsånden» vil ha det til, «mekanistisk[-] meningsløshet i alt som skjer» (2, 12). I henhold til Nietzsche er det «en *maktvilje* ... [som] utfolder seg i alle hendelser» (2, 12). Et sted sammenligner han viljen til makt med «kunstnergrusomhet, denne lyst til å gi form til seg selv» (2, 18). Et annet sted sier han at viljen til makt er «livet i selve sin kjerne» (2, 11). Av disse påstanden følger det at et menneske (og naturfenomener i alminnelighet) består av, ikke lar seg skjelve fra «lyst til å gi form til seg selv». Mennesker er ikke, slik Aristoteles mente, sammensatt av passivt stoff og et aktivt, formende prinsipp. Viljen til makt er vilje til å gi form til viljen til makt.

Noen mennesker har det som trengs for å sette viljen til makt ut i livet; andre mangler disse forutsetningene. Det dreier seg især om kroppslige forutsetninger. De sistnevnte levde opprinnelig (i Oldtiden) på de førstnevntes nåde, og dette ansporet et annet psykologisk fenomen: ressentiment, hat som ikke lot seg forløse ved hjelp av handling, men ble forløst gjennom det tidligere nevnte «slaveopprøret» i moralen.

Ad (iii).

Innholdet i Nietzsches «prosessteoretiske» metafysikk er antydnet i den forrige delen av sensorveiledningen. Hobbes' metafysiske syn er monistisk, korpuskelteoretisk og atomistisk.

Det korte svaret på spørsmålet er at både Hobbes og Nietzsche har en god del metafysikk å fare med, og det er (a) nær sammenheng mellom Nietzsches metafysiske forståelse av mennesker (og mye annet) og hans forståelse av historie, men (ii) ingen åpenbar sammenheng mellom Hobbes metafysiske syn og hans syn på samfunnet. Men ingenting er udiskutabelt når det gjelder saker som denne. Kanskje kan noen argumentere (på en interessant, om ikke overbevisende) måte for at Hobbes' metafysikk har noe å si for hans forståelse av mer hverdagslige fenomener som menneskelig motivasjon og samkvem mellom mennesker.